Міністерство освіти та науки України
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

Історичний факультет
Наукове студентське товариство

КАРАЗІНСЬКІ ЧИТАННЯ
(історичні науки)

Тези доповідей
72-ї Міжнародної наукової конференції
26 квітня 2019 р.

Харків – 2019

УДК 93/94(063)
К21

Затверджено до друку рішенням вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 5 від 22 квітня 2019 року)

Редакційна колегія:

Нижнікова С. В. – (головний редактор) канд. іст наук, викладач кафедри історії України
Волосник Ю. П. – докт. іст. наук, професор кафедри Східної Європи
Домановський А. М. – канд. іст. наук, доцент кафедри історії стародавнього світу і середніх віків
Єремєєв П. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри Східної Європи
Журавльов Д. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри історії України
Захарченко Є. Ю. – канд. іст. наук, ст. викладач кафедри історії України
Кісельова Ю.А. – канд. іст. наук, доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології
Любавський Р. Г. – канд. іст. наук, ст. викладач кафедри історії України
Миколенко Д. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри нової та новітньої історії
Посохов С. І. – канд. іст. наук, доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології
Посохова Л. Ю. – докт. іст. наук, професор кафедри історії України
Ручинська О. А. – канд. іст. наук, доцент кафедри історії стародавнього світу і середніх віків
Скирда В. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології
Тумаков О. І. – канд. іст. наук, доцент кафедри нової та новітньої історії
Ченчик Д. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри нової та новітньої історії

Адреса редакційної колегії:
Україна, 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, історичний факультет
Тел.: (057) 707-52-42; факс (057) 702-03-79
E-mail: sntistfak@gmail.com; web: http://history.karazin.ua/

Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 72-ї Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 26 квітня 2019 р.). – Харків.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019 – 142 с.

ISBN 978-966-285-565-4

Тематика тез репрезентує широкий тематичний спектр проблем, які набули актуальності в сучасній історичній науці.

ISBN 978-966-285-565-4

©Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019.

Анна-Ганнушка, Анастасія-Настка, Катерина-Каська, Вівдя-Гвіда (особливо в першій половині XVI ст.). Згадуються також Параска, Палагна, Любка, Євфимія, Тетяна-Тача, Зоська, а також Ядвіга (дружина Дмитра Красовського, полька), Катажина (дружина кравця Павла), що свідчить про наявність мішаних шлюбів в кравецькому середовищі. Першість серед кравців-католиків протягом XVI-XVII ст. займають також біблійні імена, зокрема ім'я Ян-Іван (до 15 %), за ним ідуть Станіслав, Міхал, Альберт (Войцех). Вживаними залишаються Пйотр, Павел, Томаш, Мартін, Анджей, Шимон, Марк, Якуб, Бартоломей, Гжегож, Юзеф. Присутнє в записах XV – пер. пол. XVI ст. ім'я Блазіус надалі зникає, натомість з'являється Кшиштош-Христофор, Константин, Валентин, Себастіан, Франциск, Лукаш, Даніель, Лаврентій, Казимир, Каспер, Адам. Записи доповнюють також український асортимент називництва: Макар, Олександр, Сидор, Захарій, Антоній, Онуфрій, Йосип. Загалом репертуар чоловічих імен за реєстрами прийняття міського громадянства налічує понад 60 різновидів. До маловживаних належать імена Едвард, Мельхіор, Венцеслав, Генрік, що зустрічаються впродовж XVII ст., а також Кароль, Людовік, Фрідерік, Базілій, Бенедикт, присутні в іменництві кравців у XVIII ст. Порівнявши дані М. Капраля по шевському цеху Львова, можемо стверджувати, що в ремісничому середовищі популярністю користувалися найбільш вживані імена – Ян-Іван, Станіслав, Войцех-Альберт. Дані збереженої цехової книги за період 1607-1717 рр., що містить 530 записів про навчання та 349 записів про визволення учнів підтверджують пріоритет вищеназваних імен; також слід додати, що серед учнів та підмайстрів були поширені імена Мартин, Стефан, Христофор, Марк, Томаш, Адам, Павел. Серед виняткових слід виокремити імена Діонісій, Константин, Фабіан.

Серед жіночих імен у католицькому середовищі кравецького цеху актуальними були Анна, Софія, Маргаритта, Катажина, Регіна, Гелена, Маріанна, Ядвіга, Аннастасія, Тереза, Теодора. Репертуар жіночих імен був скромнішим і налічував до двох десятків.

Таким чином, антропонімічний репертуар імен кравецьких ремісників демонструє оригінальність та самоідентичність двох найбільших етноконфесійних громад Львова – православних та католиків, які попри спільність професійного життя і виняткових взаємовпливів залишалися самобутніми носіями своїх культур.

Історія хору Михайлівського Золотоверхого чоловічого монастиря міста Києва

Перепелюк Ольга

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

perepelu4ka@gmail.com

Церковний хор у XIX ст. мав важливе не тільки культове, але і культурне значення. У часи, коли держава і церква були єдиними, сакральне тісно переплiталося зі світським. Духовне мистецтво та освіта були найбільш поширеними та доступними. Участь у церковному хорі вважалася престижною, тому батьки намагалися віддати своїх дітей змалечку навчатися нотному співу. Це все доводить, що роль церковних хорів у XIX ст. була більшою, ніж ми уявляли, тому потребує детального вивчення.

Дослідження діяльності церковних хорів у XIX ст. дасть можливість поглянути на роль церкви у житті суспільства з іншого ракурсу, допоможе підійти по-новому до осмислення світогляду та історичної ситуації. Адже поява церковних хорів у XIX ст. стала масовим явищем, яке потягло за собою розвиток системи музичної освіти та підготовки відповідних кадрів (регентів, хористів, учителів церковного співу).

Не усі Київські храми на поч. XIX ст. могли похвалитися наявністю хору. При Михайлівському монастирі він був сформований одним із перших у місті, адже саме у цей час монастир був на вершині свого розвитку. Він вважався другою за значенням святинею та одним із головних освітніх осередків Київської та прилеглих єпархій. Уже тоді діяла бібліотека, церковно-учительська школа та школа церковного співу. Тому варто переглянути актуальність даного питання, адже білі плями в історії варто негайно заповнити сьогодні, щоб їх не замінили міфами завтра.

Вказана тема є доволі вузькою та специфічною, адже потребує додаткових знань з релігієзнавства та музикознавства, донині історики не розглядали її як науковий привід, тому історіографія не є обширною. За основу дослідження взято окремі справи 169 фонду ЦДІАК, а також праці протоієрея В. Клоса з історії Михайлівського Золотоверхого монастиря.

Методологічною основою роботи став комплексний підхід. Важливу роль у роботі відіграють принципи діалектики, історизму, логіко-аналітичного та логіко-критичного аналізу, системного (структурно-функціонального) підходу. Головними у вирішенні проблематики є історичний та культурологічний підходи, а також фахові мистецтвознавчі (музикознавчі) методи дослідження.

З 16 жовтня 1799 р. на зміну колишньому настоятелю Михайлівського монастиря архімандриту Ієроніму Святійшому Синод призначив архімандрита Феофана. Саме він, будучи першим настоятелем Михайлівського монастиря у чині єпископа та вікарія Київської митрополії, розпорядився зібрати хор півчих із духовенства. Дорослих півчих зараховували у число послушників монастиря, а малолітні займалися підготовкою до вступу у духовні училища. Подібні хори вже існували у Київському Братському та Єкатерининському (Грецькому) монастирях, а також у заможних громадян.

Утримання хористів відбувалося за рахунок Митрополичого дому: повний комплект одягу, харчування, житло і навіть зарплатня. Регент отримував по 35 руб. на місяць, а хористи від 8 до 1 руб. З 1830 до 1832 рр. частину заробітку півчим видавали продовольством, взуттям та одягом. Настоятель монастиря преосвященний Володимир влаштував хористів у духовні училища для вивчення класичних наук, оскільки у дорослих півчих було багато вільного часу і більшість з них були бідними. Малолітні півчі ходили на навчання у повітові класи.

З 1899 по 1915 рр. регентом хору при Михайлівському Золотоверхому монастирі в Києві був Аполлонов Іван Іванович (1868-1915 рр.) – засновник, керівник і викладач курсів хорового співу й теорії музики та літніх курсів для вчителів церковно-парафіяльних шкіл при Києво-Михайлівській учительській школі, автор духовних композицій.

Отже, архієрейський хор при Київському Михайлівському монастирі був створений у 1800 р. за сприяння архімандрита Феофана й існує понині. З др. пол. XIX ст. існувала власна школа церковного співу для підготовки кваліфікованих кадрів, хористи були на повному матеріальному забезпеченні.

Еволюція «типового читача» у Харківській губернії (др. пол. XIX – поч. XX ст.)

Селегєєв Сильвестр
Комунальний заклад «Харківський вищий коледж мистецтв»
selegeev@ukr.net

У др. пол. XIX – на поч. XX ст. в Російській імперії відбувався складний, багатовекторний процес модернізації суспільства. Одним із чинників (і водночас складових) цього процесу була книжкова культура, зокрема культура читання.

Читацька аудиторія Російської імперії пореформеної доби у динаміці тією чи іншою мірою розглядалася науковцями неодноразово (М. О. Рубакін, А. І. Рейтблат та ін.). Однак власне для українських земель цей аспект історії читання залишається малодослідженим.

У даних тезах здійснено спробу простежити еволюцію «типового читача» на території Харківської губернії др. пол. XIX – поч. XX ст. Окремо проаналізовано міський простір (м. Харків) та сільську місцевість. Критеріями для реконструкції «портрету типового читача» стали: станова приналежність, рід занять, освіта, вік та гендерна ознака читачів регіону.

Основним джерелом для вивчення особливостей розвитку читання на Харківщині вказаного періоду є бібліотечна статистична звітність. Пропоноване дослідження базується на матеріалах Харківської громадської бібліотеки і народних бібліотек та читалень.